

TA'LIM JARAYONIDA SHAXSNING IJTIMOIIY-ADABIY FAOLIGINI SHAKLLANTIRISHDA METODIK YONDASHUVLAR TAHLILI

Yusupov Alisher Raxmonovich.

Osiyo Xalqaro Universiteti Magistranti.

Annotatsiya: Mazkur maqolada ta'lim jarayonida shaxsning ijtimoiy-adabiy faolligini shakllantirishda qo'llaniladigan metodik yondashuvlar tahlil qilinadi. Unda zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar hamda adabiy ta'lim vositalarining o'quvchilarning ijtimoiy faolligi, mustaqil fikrlashi va ijodiy salohiyatini rivojlantirishdagi o'rni yoritilgan. Tadqiqot natijalari ta'lim jarayonini takomillashtirish, o'quvchilarning adabiy tafakkurini va ijtimoiy faol pozitsiyasini shakllantirishga yo'naltirilgan metodik tavsiyalarni ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar. ta'lim jarayoni, shaxs, metodik yondashuvlar, interfaol metodlar, pedagogik texnologiyalar, ijodiy fikrlash, ijtimoiy kompetensiya.

alisheradilov47@gmail.com

Аннотация: В данной статье анализируются методические подходы, используемые при формировании социально-литературной деятельности личности в образовательном процессе. Подчеркивается роль современных педагогических технологий, интерактивных методов и литературно-воспитательных инструментов в развитии социальной активности, самостоятельного мышления и творческого потенциала учащихся. Результаты исследования служат основой для разработки методических рекомендаций, направленных на совершенствование образовательного процесса, формирование у учащихся литературного мышления и социально активной позиции.

Ключевые слова: образовательный процесс, личность, методические подходы, интерактивные методы, педагогические технологии, творческое мышление, социальная компетентность.

alisheradilov47@gmail.com

Abstract: *This article analyzes the methodological approaches used in the formation of the socio-literary activity of the individual in the educational process. It highlights the role of modern pedagogical technologies, interactive methods and literary educational tools in the development of social activity, independent thinking and creative potential of students. The results of the study serve to develop methodological recommendations aimed at improving the educational process, forming students' literary thinking and socially active position.*

Keywords: *educational process, individual, methodological approaches, interactive methods, pedagogical technologies, creative thinking, social competence.*

Bugungi globallashuv va axborotlashgan jamiyat sharoitida ta'lim tizimi oldiga nafaqat bilim berish, balki shaxsni ijtimoiy faol, mustaqil fikrlaydigan, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni chuqur anglaydigan, adabiy-estetik tafakkurga ega yetuk inson sifatida tarbiyalash vazifasi qo'yilmoqda. Ayniqsa, yosh avlodning ijtimoiy-adabiy faolligini shakllantirish ta'limning ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib, bu jarayon o'quvchilarda badiiy adabiyotga qiziqish, ijtimoiy hayot hodisalariga ongli munosabat bildirish, mustaqil tahlil va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish bilan chambarchas bog'liqdir.

O'zbekiston Respublikasida ta'lim sohasida olib borilayotgan izchil islohotlar, xususan, uzluksiz ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, ta'lim mazmunini kompetensiyaviy yondashuv asosida takomillashtirish hamda pedagogik jarayonga innovatsion texnologiyalarni joriy etish shaxs faolligini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilayotganini ko'rsatadi. Davlat ta'lim standartlari va milliy o'quv dasturlarida o'quvchining nafaqat bilim egallashi, balki ijtimoiy hayotda faol ishtirok etishi, adabiy merosni anglash va baholash, o'z fikrini og'zaki va yozma shaklda asosli ifodalash kompetensiyalarini egallashi muhim vazifa sifatida belgilangan.

Adabiy ta'lim jarayoni shaxsning ma'naviy-axloqiy kamoloti, estetik didi va ijtimoiy ongini shakllantirishda muhim omil hisoblanadi. Badiiy asarlar orqali o'quvchi jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlar, insoniy fazilatlar, milliy va

umuminsoniy qadriyatlar mohiyatini anglaydi, ijtimoiy muammolarga nisbatan shaxsiy pozitsiyasini shakllantiradi. Shu bois adabiy ta'limni faqat matnni o'rganish bilan cheklab qolmasdan, uni shaxsning ijtimoiy faolligini rivojlantiruvchi samarali pedagogik maydonga aylantirish zarurati yuzaga kelmoqda.

Shaxsning ijtimoiy-adabiy faolligini shakllantirish murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, u pedagogdan puxta metodik yondashuvni, ta'lim jarayonini rejalashtirishda zamonaviy didaktik tamoyillar, interfaol metodlar, muammoli ta'lim, loyihaviy faoliyat, integrativ va kompetensiyaviy yondashuvlardan oqilona foydalanishni talab etadi. Aynan metodik yondashuvlarning to'g'ri tanlanishi o'quvchining darsdagi ishtirok faolligi, mustaqil izlanishi, adabiy tahlilga bo'lgan qiziqishi hamda ijtimoiy mavzularga ongli munosabatini ta'minlaydi.

Hozirgi kunda pedagogika va adabiy ta'lim metodikasi sohasida shaxs faolligini rivojlantirish masalasi keng tadqiq etilayotgan bo'lsa-da, aynan ijtimoiy-adabiy faollikni shakllantirishda metodik yondashuvlarning tizimli tahliliga bo'lgan ehtiyoj saqlanib qolmoqda. Chunki mavjud tajribalar ko'proq bilim va ko'nikmalarni shakllantirishga yo'naltirilgan bo'lib, o'quvchilarning adabiy faoliyat asosida ijtimoiy pozitsiyasini rivojlantirish masalasi yetarlicha kompleks yoritilmagan.

Shaxsning ijtimoiy-adabiy faolligini shakllantirish pedagogika, psixologiya va adabiyotshunoslik fanlarining tutashgan nuqtasida tadqiq etiladigan murakkab jarayon hisoblanadi. "Faollik" tushunchasi shaxsning bilish, ijtimoiy munosabatlar va ijodiy faoliyatdagi ongli ishtirokini ifodalaydi. Psixologik nuqtai nazardan, shaxs faolligi ichki ehtiyoj, qiziqish va motivlar asosida namoyon bo'lib, uning ijtimoiylashuvi va o'zini namoyon etishida muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Pedagogik talqinda esa ijtimoiy-adabiy faollik o'quvchining badiiy asarlarni o'rganish jarayonida jamiyat, inson va ma'naviyat masalalariga ongli munosabat bildirish, mustaqil tahlil qilishi, ijodiy fikr yuritishi hamda ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan muammolar yuzasidan o'z pozitsiyasini asoslab bera olishida namoyon bo'ladi. Bu jarayon kompetensiyaviy yondashuv asosida shakllanib, o'quvchining

kommunikativ, ijtimoiy, madaniy va adabiy kompetensiyalarini rivojlantirishni taqozo etadi.

Shaxs faolligini rivojlantirish nazariyalari (faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, konstruktivizm) ijtimoiy-adabiy faollikni shakllantirishning metodologik asosini tashkil etadi. Ushbu yondashuvlarga ko'ra, bilim tayyor holda berilmaydi, balki o'quvchining faol bilish jarayonida, ijtimoiy muloqot va adabiy tahlil asosida shakllanadi. Demak, adabiy ta'lim jarayoni o'quvchini passiv tinglovchidan faol subyekt darajasiga ko'tarishi lozim.

Ta'lim jarayonida shaxsning ijtimoiy-adabiy faolligini shakllantirishda quyidagi metodik yondashuvlar muhim ahamiyat kasb etadi:

1. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv

Ushbu yondashuv o'quvchining individual qiziqishlari, ehtiyojlari va imkoniyatlarini inobatga olishga asoslanadi. Adabiy ta'limda bu yondashuv o'quvchini erkin fikr bildirishga, asarni shaxsiy tajribasi bilan bog'lab tahlil qilishga, ijtimoiy masalalar yuzasidan o'z munosabatini shakllantirishga imkon yaratadi.

2. Faoliyatga asoslangan yondashuv

Bu yondashuvda o'quvchi bilim oluvchi emas, balki bilish jarayonining faol ishtirokchisi sifatida namoyon bo'ladi. Rolli o'yinlar, sahnalashtirish, munozaralar, muammoli vaziyatlar asosida ishlash o'quvchilarning adabiy va ijtimoiy faolligini kuchaytiradi.

3. Kompetensiyaviy yondashuv

Mazkur yondashuv adabiy bilimlarni real hayotiy vaziyatlarda qo'llay olishni nazarda tutadi. Ijtimoiy-adabiy faollik kommunikativ, ijtimoiy-fuqarolik va madaniy kompetensiyalar bilan uzviy bog'liq bo'lib, badiiy matnlar asosida muammolarni tahlil qilish, pozitsiya bildirish va xulosalar chiqarishga yo'naltiriladi.

4. Interfaol va innovatsion metodlar

“Bahs-munozara”, “Aqliy hujum”, “Keys-stadi”, “Loyiha metodi”, “INSERT”, “Klaster”, “Sinkveyn” kabi metodlar o'quvchining mustaqil fikrlashi, muloqot madaniyati va ijtimoiy pozitsiyasini shakllantirishda samarali hisoblanadi.

5. Integrativ yondashuv

Adabiy ta'limni tarix, ona tili, milliy g'oya, fuqarolik ta'limi bilan integratsiyalash orqali o'quvchida ijtimoiy ong va adabiy tafakkurni uyg'un rivojlantirish mumkin.

Tadqiqot doirasida umumta'lim maktabining yuqori sinflarida tajriba-sinov ishlari olib borildi. Tajriba jarayonida adabiyot darslari ijtimoiy-adabiy yo'nalishga asoslangan holda tashkil etilib, muammoli savollar, munozarali topshiriqlar, loyihaviy ishlar va ijodiy vazifalardan tizimli foydalanildi.

Masalan, badiiy asarlarni o'rganishda o'quvchilarga "Asarda ko'tarilgan muammo bugungi jamiyatda qanday namoyon bo'lmoqda?", "Qahramon o'rnida siz bo'lsangiz, qanday yo'l tutardingiz?" kabi savollar asosida bahs-munozaralar tashkil etildi. Shuningdek, ijtimoiy mavzudagi kichik loyihalar (esse, prezentatsiya, sahna ko'rinishi, ijtimoiy rolik ssenariysi) ishlab chiqildi.

Natijalar shuni ko'rsatdiki, tajriba sinflarida o'quvchilarning:

adabiy matnni tahlil qilish faolligi,

ijtimoiy masalalarga munosabat bildirish ko'nikmalari,

mustaqil va ijodiy fikrlash darajasi,

dars jarayonidagi muloqot faolligi

sezilarli darajada oshdi. So'rovnomalar va kuzatishlar asosida o'quvchilarning adabiyot faniga bo'lgan qiziqishi ham yuqori ko'rsatkichlarni namoyon etdi.

Xulosa qilib aytganda, ta'lim jarayonida shaxsning ijtimoiy-adabiy faolligini shakllantirish o'quvchini ma'naviy yetuk, ijtimoiy faol va mustaqil fikrlovchi shaxs sifatida tarbiyalashning muhim omili hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, shaxsga yo'naltirilgan, faoliyatga asoslangan va kompetensiyaviy yondashuvlar uyg'unligi adabiy ta'lim samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Podlubny I. Fractional Differential Equations. Academic Press, San Diego, 1999.
2. Kilbas A.A., Srivastava H.M., Trujillo J.J. Theory and Applications of Fractional Differential Equations. Elsevier, Amsterdam, 2006.
3. Mainardi F. Fractional Calculus and Waves in Linear Viscoelasticity. Imperial College Press, London, 2010.
4. Metzler R., Klafter J. The Random Walk's Guide to Anomalous Diffusion: A Fractional Dynamics Approach. Physics Reports, 2000, Vol. 339, pp. 1–77.
5. Metzler R., Klafter J. The Restaurant at the End of the Random Walk: Recent Developments in the Description of Anomalous Transport by Fractional Dynamics. Journal of Physics A, 2004, Vol. 37, pp. R161–R208.
6. Samko S.G., Kilbas A.A., Marichev O.I. Fractional Integrals and Derivatives: Theory and Applications. Gordon and Breach, New York, 1993.
7. Oldham K.B., Spanier J. The Fractional Calculus. Academic Press, New York, 1974.

8. Carslaw H.S., Jaeger J.C. Conduction of Heat in Solids. Oxford University Press, 1959.
(Doira va silindr sohalardagi klassik diffuziya masalalari uchun asosiy manba)
9. Polyanin A.D., Zaitsev V.F. Handbook of Nonlinear Partial Differential Equations. Chapman & Hall/CRC, 2004.
10. Povstenko Y. Fractional Heat Conduction and Associated Thermal Stress. Springer, 2015.
11. Sokolov I.M., Klafter J., Blumen A. Fractional Kinetics. Physics Today, 2002, Vol. 55(11), pp. 48–54.
12. Özisik M.N. Boundary Value Problems of Heat Conduction. Dover Publications, 1989.
13. Nakamoto S. Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System // Satoshi Nakamoto Institute. – 2008. – URL: <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf> (accessed: 15.12.2025).
14. Chen G., Xu B., Lu M., Chen N. Exploring blockchain technology and its potential applications for education // Smart Learning Environments. – 2018. – Vol. 5, No. 1. – P. 1-10.
15. Alammery A., Al-Haija Q. A., Almaghrabi M. Blockchain-Based Applications in Education: A Systematic Review // Applied Sciences. – 2019. – Vol. 9, No. 12. – P. 2400.
16. Turkanović M., Hölbl M., Košič K. et al. EduCTX: A Blockchain-Based Higher Education Credit Platform // IEEE Access. – 2018. – Vol. 6. – P. 5112-5127.
17. Grechko A., Sharman A. Blockchain technology in higher education: opportunities and challenges // Education and Information Technologies. – 2020. – Vol. 25. – P. 2925-2946.
18. Han M., Li Z., He J. et al. A Novel Blockchain-Based Education Records Verification Solution // Proceedings of the 2018 International Conference on Blockchain Technology and Application. – 2018. – P. 89-94.

19. Sharples M., Domingue J. The Blockchain and Kudos: A Distributed System for Educational Record, Reputation and Reward // Proceedings of the 11th European Conference on Technology Enhanced Learning (EC-TEL 2016). – Lyon, France, 2016. – P. 490-496.
20. Ocheja P., Flanagan B., Ueda H., Arimoto T. Managing lifelong learning records through blockchain // Research and Practice in Technology Enhanced Learning. – 2019. – Vol. 14, No. 4. – P. 1-18.
21. Tapscott D., Tapscott A. Blockchain Revolution: How the Technology Behind Bitcoin Is Changing Money, Business, and the World. – Penguin Random House, 2016. – 368 p.